

тивного досвіду, наприклад, взаємозбагачення культур. Вивчення міжкультурної комунікації в аспекті діахронії свідчить, що існували різні школи й напрями, які досліджували культурну взаємодію народів у процесі їхнього вступу в контакти. Так, еволюційна школа Е. Тейлор, філософія культури Ф. Ратцель, О. Шпенглер, культурно-історична школа Л. С. Виготського, А. А. Леонтьєва зробили значний внесок у культурно-історичний аналіз.

Припущення про існування різних типів культур зумовило побудову теорії про множинність культур Л. Фробеніус і конкретний культурно-історичний тип особистості. З того часу дослідники теоретично розробки феномену міжкультурної комунікації з'ясували, що він істотно відрізняється від міжкультурної адаптації, під якою розуміється психологічне пристосування, а не комунікація. Необхідність міжкультурної комунікації в сучасному суспільстві, її специфіку і функції аналізують російські вчені Н. К. Васютіна, Т. В. Ємельяненко, С. Г. Тер-Мінасова, і зарубіжні дослідники Г. Фішер, Г. Хофстед та ін. Щодо зарубіжної традиції, процеси комунікації культур спочатку розглядалися в рамках структурної лінгвістики, де культура була лише компонентом, що доповнює лінгвістичний аналіз. Надалі вчені спрямували свою увагу на порівняння мов із залученням порівняльного аналізу культур, але в багатьох концепціях культура знову виявилася додатком.

Перспективи подальшого дослідження цієї теми зумовлені процесами інтеграції української культури в європейське культурне середовище, що потребує детальнішого вивчення процесів міжкультурної комунікації.

Список літератури

1. Бахтин М. М. Эстетика словесного творчества / М. М. Бахтин. — М. : Искусство, 1986. — 444 с.
2. Елизарова Г. В. Культура и обучение иностранным языкам / Г. В. Елизарова. — СПб. : КАРО, 2005. — 352 с.
3. Тер-Минасова С. Г. Язык и межкультурная коммуникация : учеб. пособ. / С. Г. Тер-Минасова. — М. : Слово/Slovo, 2000. — 260 с.
4. Sapir E. The Psychology of Culture: A Course of Lectures / Reconstructed and edited by J. T. Irvine. 2ed. — Mouton de Gruyter, 2002 (1 ed. 1993).

Надійшла до редколегії 25.11.2009 р.

УДК 130.2:[81:316.7]

О. М. КУЛАКОВА

КУЛЬТУРОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ КОМУНІКАТИВНОЇ ФУНКЦІЇ МОВИ

Досліджуються культурологічні аспекти комунікативної функції мови, культурологічний механізм реалізації цих функцій та джерела його викривлень в інформаційному суспільстві.

Ключові слова: культурологічні аспекти мовної комунікації, культурологічні механізми мовної комунікації, мовна комунікація, слово, менталітет, мовно-культурний конструкт.

Исследуются культурологические аспекты коммуникативной функции языка, культурологический механизм реализации этих функций и истоки его искривлений в информационном обществе.

Ключевые слова: культурологические аспекты языковой коммуникации, культурологические механизмы языковой коммуникации, языковая коммуникация, слово, менталитет, языково-культурный конструкт.

The culturological aspects of language communication function, the culturological mechanism of realization of these functions and the sources of its distortion in the information society are studied.

Key words: culturological aspects of language communication, culturological mechanism of language communication, language communication, word, mentality, cultural construct.

Актуальність теми зумовлена тим, що на зламі тисячоліть культурологічний аспект комунікативної функції мови набув статусу одного з регулятивних факторів розвитку суспільства. Слід зважити також, що в сучасному суспільстві існує значна кількість «культурних травм», причиною яких є викривлення культурологічної складової мовної комунікації. Однією з передумов виправлення цього становища під кутом зору новітніх здобутків культурології є наукове пізнання тих змін, що відбулися в змістові й механізмах реалізації функції мови як засобу комунікації. Для України всі ці питання набувають особливого значення, оскільки з ними пов'язані найважливіші аспекти культурної самоідентифікації суспільства в умовах становлення державності.

Розробленість теми статті має таку специфіку, що вона ґрунтується на історії опанування її, яка вимірюється багатьма століттями і кожен етап якої зробив свій фундаментальний внесок. Перший етап, що зародився в стародавній Греції, започаткував дослідження передумов культури самого мовного спілкування. Платон [5, с. 175] досліджував роль мови в людському спілкуванні, Арістотель [1] установлював значення понять у реальному мовному спілкуванні і сприйнятливі форми їх практичного використання; Зенон [5, с. 282] розглядав форми буття мови. Зазначені напрями підходу притаманні будь-якій мові, незалежно від того, до якої цивілізації вона належить і в які часи існує. Виникнення наступного, власне культурологічного, етапу дослідження мови і мовної комунікації пов'язане з іменем Г. Гердера [2, с. 1-3], який розглядав мову як форму існування культури і джерело культурної спадкоємності. У подальшому безпосереднім попередником сучасних культурологічних поглядів на мовну комунікацію є філософія життя. Її представники В. Дільтей, М. Зіммель, О. Шпен-

глер обґрунтували ідеї, що культурна реальність збігається з поняттям життя як способу буття людини [8], а роль мовного спілкування полягає в розширенні самосвідомості і життєвого досвіду [4], виникнення ж самої мови і всіх мовних контактів має суспільно діяльнісну природу [24]. Сучасному етапові культурологічних розробок стосовно комунікаційних функцій мови притаманні теоретична фундаментальність мовно-комунікативних розробок, синтетичний характер досліджень з акцентом на культурологічні аспекти, прагнення використовувати практичний досвід мовної комунікації та вдосконалювати його, що відбилося в працях Р. Якобсона [27], Ю. Лотмана [15], Г. Почепцова [17]. Уже викристалізувалися типові ознаки нового етапу дослідження культурологічних аспектів мовної комунікації. Центральним пунктом тут стала розроблювана в працях М. Дяченка, С. Пролєєва, В. Шейка, О. Шила методологія підходу до культурних явищ в умовах міжцивілізаційних культурних змагань, розриву в траєкторії культурного розвитку, тобто при його нестабільності [7, 18, 21, 23]. Проблема викривлення мовної комунікації та їх культурологічним аспектам присвячені праці С. Кара-Мурзи [10], Г. Шиллера [22]. Спираючись на гуманітарні аспекти використання синергетики, Д. Чернавський [19] розглянув її методологічні можливості стосовно складових культури, а Т. Григор'єва [3] здійснила синергетичний аналіз мовної культури Японії.

Метою статті є дослідження культурологічних аспектів здійснення мовою її комунікативної функції для того, щоб виявити засади й обґрунтувати специфіку дії культурологічного механізму реалізації цієї функції, а також культурологічних викривлень мовної комунікації в інформаційному суспільстві.

Основний зміст. Сучасний підхід до культурологічних аспектів мовної комунікації можливий при розгляді культури, як однієї з головних практик єдності людини і її буття [18, с. 19]. Висновки з позицій такого підходу, оскільки в центрі його перебуває людина, найдоцільніше робити за принципом короларіїв, тобто таких висновків, в яких у згорнутому вигляді містяться можливості нових значущих підходів [11, с. 135-136]. Під кутом зору теми, якій присвячена стаття, короларіями культурологічних аспектів мовної комунікації є такі. По-перше, при розгортанні розуміння культурологічних аспектів мовної комунікації слід зважати, в першу чергу, на саму людину; по-друге, підхід до мовної комунікації з позицій культури повинен враховувати редукцію (зведення до фундаментальних засад) безпосереднього культурологічного змісту мовної комунікації до розуміння поняття «сутність культури людини»; по-третє, мовна комунікація як феномен культури завжди має сутнісну, універсальну основу, яка одночасно є й основою культурної реальності; по-четверте, мовна комунікація як

феномен культури постає у формі єдності зовнішнього і внутрішнього вимірів, що репрезентуються розумом, волею, почуттям, ціннісними прагненнями людини; по-п'яте, культура як фундаментальна засада мовної комунікації має статус інтерсуб'єктивної засади людського існування, реальність якої забезпечується адекватними існуючій культурі відносинами і зв'язками з іншими людьми; по-шосте, існування певних культурологічних засад мовної комунікації не є чимось назавжди даним, статичним і незмінним; по-сьоме, всі культурологічні характеристики мовної комунікації людини базуються на розгляді її як цілісної окремої особистості, носія певного типу культури.

Урахування цих короларіїв є передумовою культурологічного аналізу будь-якої моделі мовної комунікації. Такого висновку, зокрема, можна дійти на основі сформульованого У. Еко фундаментального положення про те, що комунікативні мовні феномени не пояснюються лише за допомогою лінгвістичних категорій і методів, будь-яка модель мовної комунікації стосовно відправника й адресата містить культурний код [25, с. 121]. З цих позицій доцільно розглядати всі системи мовної комунікації, зокрема і класичних.

Такою класичною системою є система, запропонована Р. Якобсоном. У своїй праці «Лінгвістика і поетика» [27] він розглядає мовну комунікацію як систему, що складається з шести ланок — адресант, адресат, контакт, код, повідомлення, контекст. Зважаючи на це, загальна комунікативна функція мови поділяється на функції стосовно кожної ланки. Стосовно адресанта — це емотивна функція, метою якої є вираження його ставлення до того, що він говорить; що стосується адресата, то вона виконує конативну функцію, яка відбиває необхідність орієнтації адресата за допомогою мови; контакт і його функція характеризуються не просто передаванням інформації, але також необхідністю підтримки спілкування. Мовна комунікація під цим кутом зору виконує і фатичну функцію. Функцію мовної комунікації стосовно повідомлення Р. Якобсон вважав центральною і назвав її поетичною, вона забезпечує єдність змісту і форми передавання цього змісту. З кодом пов'язана метамовна функція, коли невідомі або незрозумілі слова описуються за допомогою інших слів. Що стосується контексту, то з ним пов'язана референтивна функція, яка виражає орієнтацію на об'єкт, про який ідеться, і розуміння його. З огляду на концепцію У. Еко, всі ці часткові функції можуть бути об'єднані у взаємоузгоджену єдину систему за умови їх спільних культурологічних засад.

Запропонований Р. Якобсоном системний підхід до комунікативної функції мови має принципове не лише методологічне, але й практичне значення, особливо з точки зору аналізу причин

і форм викривлення культурологічного змісту мовної комунікації. Адже для того, щоб маніпулювати культурологічним змістом мовної комунікації, зовсім не обов'язково викривляти весь процес мовної комунікації, достатньо вплинути в необхідному напрямі на одну з її часткових функцій, а це призведе до трансформації в тому ж напрямі всієї культурологічної складової комунікативної функції мови як системи.

Панування в моделі Р. Якобсона мовної комунікації типу «Я — ВІН» у звичній для нас культурі не враховує рух комунікації, який схематично можна відобразити як напрям «Я — Я». Водночас цей другий напрям з точки зору культурологічної складової мовного спілкування відіграє визначну роль. Якщо комунікативна система «Я — ВІН» забезпечує лише передачу певного константного обсягу інформації, то в каналі «Я — Я» відбувається її якісна трансформація, що приводить до перебудови самого цього «Я». У першому разі повідомлення просто передається іншому адресатові, в другому ж — передаючий інформацію одночасно спрямовує її і на самого себе, тобто адресант внутрішньо перебудовує свою сутність.

Модель «Я — Я» Ю. Лотмана [15, с. 163-165], яка доповнює модель «Я — ІНШИЙ» Р. Якобсона, враховує не лише контекст повідомлення, а й культурно зумовлені зрушення контексту, які неминуче відбуваються, коли людина з певного культурно зумовленого приводу звертається сама до себе. Підсумовуючи, можна сказати, що мовно-культурна комунікація є органічною єдністю моделей «Я — ІНШИЙ» і «Я — Я», причому мовна комунікація завжди є перекладом мови мого «Я» на мову твого «ТИ» за допомогою використання можливостей наявної культурної системи, які постають як можливості мовно оформленої інформації.

Підходи, запропоновані стосовно аналізу систем мовної комунікації Р. Якобсоном і Ю. Лотманом, є глибинними джерелами підходу до будь-якої мовно-комунікативної системи. Але цим не вичерпується їх значення. Система цих підходів у їх взаємозв'язку і конкретно вираженні постає як відбиття на практиці дії певних мовно-комунікативних механізмів. Незважаючи на надзвичайне різноманіття цих механізмів за походженням і безпосереднім цільовим призначенням, у них є глибинні спільні ознаки.

По-перше, метою і сенсом існування будь-яких механізмів мовної комунікації є здійснення діяння, яке врешті-решт стає здобутком культури. Є результатом того, що мова за своєю природою — явище практичне і, перетворившись на здобуток культури, постає як діалогічний за своєю формою регулятор життєвого процесу. Мовна комунікація, усвідомлюють це її учасники чи ні, при будь-якій її моделі завжди спрямована на вирішення мовно-культурологічної проблемної ситуації певного рівня — від загально-норосупільного до особистісного. Під мовно-культурологічною про-

блемою в цьому контексті розуміється такий внутрішньо суперечливий стан певного явища культури, який зумовлює необхідність втручання стосовно нього суб'єктів мовної комунікації з метою вирішення цієї суперечливості.

По-друге, одним із сучасних методологічних понять, яке може використовуватися в дослідженні культурологічних аспектів механізмів мовної комунікації, є введене Т. Куном поняття парадигми, тобто визнаного певною науковою спільнотою зразка вирішення наукових і практичних проблем певного класу [12]. Це поняття базується на дисциплінарній матриці. Матричний підхід є методологічно цінним для аналізу культурологічних механізмів мовної комунікації. Матриця будь-якого з цих механізмів завжди містить: а) визначення того «інструменту», за допомогою якого здійснюватиметься мовно-комунікаційний культурологічний вплив; б) вияв рушійних сил, культурологічних джерел мовно-комунікативної енергії; в) опис тих засобів, за допомогою яких поєднуються «інструмент» мовної комунікації та її культурні рушійні сили, а мовна комунікація перетворюється на реально діючу культурологічну систему. Щоб пересвідчитись в існуванні саме такої глибинно зумовленої матриці, достатньо проаналізувати, наприклад, будь-який із мовно-комунікаційних механізмів, що розглянуті Г. Почепцовим у його дослідженні комунікативних моделей [17].

Визначальне місце в матриці культурологічного механізму мовної комунікації посідає слово. В ньому втілені всі тонкощі сприйняття людьми культури та можливості користуватися її багатством. Саме це перетворює слово на знаряддя реалізації, розвитку і творення культури.

З метою характеристики можливостей слова О. Лосєв увів до наукового обігу поняття «енергеми», яка є предметним смислом слова, що виявляє себе в певних звуках [14, с. 66-67]. Таке визначення енергетики, дієвості слова, без урахування його культурологічної складової, на наш погляд, є недостатнім.

Культурологічні проблеми слова надзвичайно вдало в поетичній формі висловив Т. Г. Шевченко [20, с. 83]:

Ну що б, здавалося, слова...

Слова та голос — більш нічого.

А серце б'ється — ожива,

Як їх почує!...

Культурологічний аспект тут ось у чому. Слово — це не просто звук, а голос, вираз тієї людини, що в кожному конкретному випадку криється за цим звуком. І щоб від слова ожило серце, необхідна певна культурна ідентичність того, хто проголошує слово, і того, хто чує його. Саме це і робить слово одним з найфундаментальніших явищ культури, є джерелом його реального

культурологічного впливу в процесі функціонування мовної комунікації.

Роль слова в культурологічному механізмі мовної комунікації, як форми існування культури, виявляє себе в декількох аспектах. Слово є:

а) знаряддям закріплення певних культурних досягнень, а потім відкриття в них нових комунікативних можливостей, що є одним із вирішальних факторів переходу культури до нової якості;

б) воно остаточно оформлює і визначає не лише пізнавальний аспект істини, але й фіксує її культурний зміст, доцільність і можливість здійснення мовою її культурно-комунікативної функції;

в) оскільки слово — реалізація певного рівня культури, воно є засобом відчуття людиною себе, як самостійної мислячої і культурно гідної особистості, тобто фактичним знаряддям культурної самоідентифікації і відповідної поведінки.

Особливо слід наголосити, що слово має глибокий культурологічний зміст і як певна структурна система впливає на комунікацію та її результати. Якщо змістовне багатство або бідність словника мови дають розуміння про стан культури певної спільноти, то на якість її і загальний культурологічний характер указує якість мовлення, що залежить як від звуків, так і від культурної завантаженості кожної із структурних ланок слова (фонема, морфема, семема). Відомий антрополог Ш. Летурно відзначав надзвичайно широке використання приголосних букв і грубе поєднання складів слова серед народів, що були відомі своєю жорстокістю, і позбавлення від них та заміну їх голосними буквами при більшому рівні цивілізованості інших народів [13, с. 271-272]. Розвиток культури і цивілізації майже нівелював ці мовно-культурні відмінності, але він не відмінив культурного значення структурних частин слова. Примітивізація культурологічних аспектів мови, а особливо виникнення мовно-культурних кризових явищ, завжди супроводжується огрубінням, примітивізацією як змістовної частини, так і мовленнєвої оболонки слова. Сучасна дійсність, особливо мовні сторони культури дискотек (і масової культури загалом), підтверджують цю закономірність. Культурно-комунікативне значення цієї закономірності полягає в тому, що, спираючись на неї, можна розхитати мовний простір особистості і таким чином зробити її безпорадною перед засобами маніпуляції під час мовної комунікації, або навпаки: вилучаючи огрублене, примітивне в слові, вплинути на позитивні культурологічні аспекти мовної комунікації.

Згідно із сучасним уявленням про культурологічні джерела ефективного мовного спілкування, а також про характер взаємодії в межах певного культурного простору, регулятивною формою цього спілкування є менталітет. Зазвичай особлива увага звертається на національно-культурний менталітет.

Стосовно культурологічних аспектів мовної комунікації він постає як регулятивне явище й пов'язується з національно-культурним аспектом підходу до неї. Мовно-культурні процеси виявляють свої креативні можливості через становлення і розвиток національно-культурного менталітету. Зважаючи на це, національно-культурний менталітет є формою і рушійною силою культурологічних аспектів мовної комунікації, про що свідчать періоди українського ренесансу у 20-30-х рр. ХХ ст. і після здобуття Україною державної незалежності. В умовах незалежності основною ціннісною ідеєю культури, яка зумовлює менталітетні засади культурологічної складової мовної комунікації, стає національна ідея. Фундаментальна роль національної ідеї в мовно-культурній комунікації зумовлена тим, що вона втілює споконвічне прагнення народу до свободи і незалежності, до можливості самостійно вирішувати свою долю, визначати власну культурну та історичну перспективу. Оскільки мова — специфічний національний засіб збереження і передачі соціокультурної інформації, то їй належить і ключова роль у становленні та забезпеченні життєвості національної ідеї. Таке забезпечення є фундаментальною культурологічною складовою мовної комунікації.

Зрушення України стосовно забезпечення розвитку культури як джерела нового підходу до мовної комунікації і її зворотного впливу на культуру реалізуються в суперечливій і болісній формі. Але ця суперечливість не відмінняє факту відродження національно-культурного менталітету як джерела нових можливостей для розвитку мовної комунікації. Водночас інтерпретація терміна «ментальність» з виключно національних позицій не є вичерпною. З наукової точки зору, цей термін має трансцендентний аспект.

Це означає, що менталітет є всеохоплюючою ланкою і існує на різних рівнях — від окремої особистості до цивілізацій, наприклад, європейської. Згідно з цим менталітет в узагальненому вигляді — складову культурологічного механізму мовної комунікації — слід розглядати як категорію культурології, що позначає сукупність символів та образів, відображаючих уявлення конкретного соціуму або особистості про навколишній світ, які, у свою чергу, зумовлюють мотиви поведінки та вчинки людей [16, с. 13]. І менталітет, і слово в культурологічному механізмі мовної комунікації є відбиттям певних актуальних або потенціальних якостей реальних особистостей. Це значить, що й об'єднуюча їх, тобто системоутворююча ланка цього механізму, теж повинна мати статус якостей реальної людини. Зважаючи на новітні теорії особистості [11] втіленням таких об'єднуючих якостей може бути мовно-культурний конструкт. Що стосується загального поняття

особистісного конструкта, то під ним розуміється відбиття в свідомості конкретної людини властивостей об'єкта таким чином, що вона чекає від цього відбиття наперед очікуваних властивостей і реальних наслідків [6, с. 489, 492].

Основний постулат, на якому в культурологічному механізмі базується мовно-культурологічний конструкт, можна сформулювати так: мовно-культурні процеси конкретної людини рухаються по тих напрямках, в руслі яких вона передбачає перебіг подій та їх культурні наслідки.

Із цього постулату стосовно культурологічних аспектів мовної комунікації випливають і головні напрями підходу до них конкретних особистостей. Такими напрямками є: необхідність конкретного тлумачення, індивідуальність підходу до мовно-культурних явищ, вибір із індивідуально визначеного діапазону, опора на досвід. На основі сказаного щодо мовно-культурологічного конструкта можна дійти, принаймні, двох висновків. По-перше, за своєю природою і діяльнісним характером ці конструкти відбивають процес становлення характеру і принципів мовної комунікації конкретних особистостей у конкретних умовах. По-друге, як вираження регулятивної форми об'єднання культурологічного і комунікативного в діях людей, конструкт водночас є їх понадіндивідуальною основою, спираючись на яку виявляє себе культурологічний зміст мови. З якостей тих ланок, з яких складається матриця культурологічного механізму мовної комунікації, випливає, що мова, як засіб комунікації, стосовно культурного життя людини є не лише відбиваючим дійсність культурним феноменом, але має також самостійний креативний характер, причому ця креативність реальна, оскільки мова здатна вплинути на рівень засвоєння культури і на дії, що зумовлені цим.

Зміни в культурологічних аспектах мовної комунікації є відбиттям змін у способі життя людини, тобто в суспільстві в цілому. Виникнення інформаційного суспільства означає фундаментальні зміни в характері та способах спілкування людей узагалі і в мовній комунікації, зокрема, водночас, існування таких змін не відміняє загальних культурологічних принципів мовної комунікації. Ці принципи не зникають, а змінюють форми свого прояву. Однією з найбільших загроз негативного впливу інформаційного суспільства на культурологічні аспекти мовної комунікації є маніпулювання свідомістю з метою маніпулювання поведінкою, в першу чергу культурною. Ця загроза зумовлена тим, що панування будь-якої влади тримається не лише на насильстві, а й на пануванні у сфері культури у формі гегемонії [9, с. 108]. Водночас подібна гегемонія — це «молекулярний» процес, і триває він як зміна думок і настроїв кожної конкретної людини. У свою чергу, ця зміна

спирається на певне культурне ядро. Коли виникає необхідність запобігти соціальним потрясінням або спрямувати думки і настрої в заздалегідь запрограмованому напрямі, то досягти цього стосовно всіх можна лише змінивши характер цього культурного ядра. У випадку, коли ці зміни зумовлені не змінами в способі життя, а довільними побажаннями влади, то досягти цього можна лише маніпулюванням, головним засобом якого є мова. Руйнування культурного ядра за допомогою мови і використання маніпулятивних дій є тією глибинною культурологічною роллю, яку виконує мова в процесі маніпуляції [19, с. 63-64]. Причому ця роль найефективніша, коли стосується повсякденної свідомості так би мовити середньої людини.

Культурно-комунікативна роль мови в цьому разі набуває негативної спрямованості, яка полягає в тому, що під її впливом формується культурно безпорадна, тобто найприйнятніша для маніпулювання, особистість. Шляхами формування культурної безпорадності є нав'язування людині ідей «фікс», спрощених моделей культурного і суспільного життя, штучних підходів до цих моделей, убивання в голову готових культурних штампів, культурне невігластво і відмова від альтернатив починають сприйматися людьми як досягнення культури, опір яким є нібито вираженням як культурної, так і життєвої відсталості [22, с. 10]. Але цим справа не вичерпується. Інформаційне суспільство безперервно породжує, особливо у сфері мовної комунікації, ситуації невизначеності, розриву поступовості мовно-культурного процесу. Як наслідок, постійно виникають точки біфуркації, тобто точки, в яких існує розрив поступовості і виникає розгалуження можливостей подальшого руху. Спрямованість культурного розвитку, зокрема і культурологічних аспектів мови, змінюється, можна сказати, кожні 50 років, тобто кожні 50 років виникає точка біфуркації і постає питання про вибір подальшого шляху. На думку І. Пригожина, наступна точка біфуркації, оскільки вона пов'язана з прогресом розвитку інформаційних технологій, матиме характер суспільства з мережевою структурою (*networked society*), відповідною їй буде і система мовної комунікації. Таку ж спрямованість повинне набути і значною мірою набуло мовне маніпулювання [26].

У моменти біфуркаційних процесів культурний статус людини у сфері мовної комунікації визначається здатністю робити культурологічно виправданий вибір і передбачати можливі наслідки для себе, оточуючих людей і суспільства в цілому від своїх дій. Не можна вважати культурною людину, яка здатна прогнозувати, але вибрала варіант, що завдав шкоди іншим людям. Не менш відсторонена від культури також людина, котра нездатна передбачити наслідки і зробила вибір, що причинив багато зла іншим людям. На це особливо слід зважати при оцінці людей, які

в моменти біфуркаційних перетворень впливають на долю і розвиток мови як засобу комунікації [19, с. 64]. Вихід з точки біфуркації на нову гілку розвитку здійснюється під впливом флуктуацій, тобто заздалегідь не передбачених дій мікрорівня.

Флуктуації, зокрема й у сфері культури, є нібито незначними подіями порівняно з усім процесом, але це не так. Для окремого носія вони є формою реалізації свободи. У подальшому значимість флуктуацій від того, що вона має атомарний характер, не втрачається, оскільки кожна на своїй траєкторії є внеском в загальне спрямування руху. Якщо брати сферу культури і мови як засобу спілкування, то немає таких явищ, якими можна було б нехтувати, якими малими ці явища не здавалися б [26, с. 20]. Саме завдяки впливовості флуктуацій, у біфуркаційні моменти актуалізуються поняття і совісті, і відповідальності, як атрибутів культури. Посилання в ці моменти на складнощі ситуації з метою запобігти вибору є не лише аморальними, але й небезпечними для культури, оскільки масове поширення такої позиції може призвести до небажаної траєкторії її розвитку.

Висновок. Основою дослідження культурологічних аспектів комунікативної функції мови є діяльнісний підхід до стану і розвитку цих аспектів, що передбачає, в першу чергу, становлення наукових поглядів на культурологічний механізм мовної комунікації. Матриця цього механізму базується на культурологічному змістові не тільки таких понять, як менталітет, слово, конструкт, а й на похідних від них — мовно-культурологічна проблемна ситуація, мовно-культурологічний конструкт. Кризовий стан культури не тільки в Україні, але й на глобальному рівні зумовлює доцільність використання, особливо в дослідженні специфічних культурологічних викривлень мовної комунікації в інформаційному суспільстві, методологічних принципів синергетики.

Перспективи подальших досліджень — розвиток методологічних принципів дослідження культурологічних аспектів мовної комунікації на засадах використання синергетики.

Список літератури

1. Аристотель. Об истолковании // Аристотель. Сочинения в 4-х т. / ред. З. Н. Микеладзе. — М. : Мысль, 1978. — Т. 2. — С. 91–116.
2. Басин Е. Я. Гердер И.Г. (1744-1803) [Электронный ресурс] / Е. Я. Басин // Е. Я. Басин. Искусство и коммуникация. — Режим доступа: <http://philosophy.Ru/edu/ref/basin/glava72.html>. Заглавие с экрана.
3. Григорьева Т. П. Синергетическая модель японской культуры / Т. П. Григорьева // Синергетическая парадигма. Нелинейное мышление в науке и искусстве. — М. : Прогресс-Традиция, 2002. — С. 274–295.

4. Дильтей В. Типы мировоззрения и обнаружение их в метафизических системах / В. Дильтей // Новые идеи в философии. — СПб., 1912. — С. 119–181.
5. Диоген Лаэртский. О жизни, учениях и изречениях знаменитых философов / Диоген Лаэртский // АН СССР, Ин-т философии / общ. ред. А. Ф. Loseva. — М.: Мысль, 1979. — 620 с.
6. Добренъков В. И. Особенности научной теории. Язык теоретических конструктов / В. И. Добренъков, А. И. Кравченко // Фундаментальная социология. В 15-ти т. Т. 1. Теория и методология. — М.: ИНФРА-М, 2003. — С. 488–497.
7. Дяченко М. В. Життя і культура / М. В. Дяченко. — Х.: ХДАК, 2006. — С. 10–18.
8. Зиммель Г. Конфликт современной культуры / Г. Зиммель; пер. с нем. Е. М. Арсеньева. — Пг.: Начатки знаний, 1923. — 40 с.
9. Зимовець Р. В. Протестний потенціал модерної культури / Є. К. Бистрицький, С. В. Пролесев, Р. В. Кобець, Р. В. Зимовець // Ідея культури: виклики сучасної цивілізації. — К.: Альтерпрес, 2003. — С. 148–190 (Наукове видання).
10. Кара-Мурза С. Г. Манипуляция сознанием / С. Г. Кара-Мурза. — М.: ЭКСМО, 2007. — 864 с.
11. Келли А. Дж. Теория личности / А. Дж. Келли: пер. с англ. — СПб.: Речь, 2000. — 249 с.
12. Кун Т. Структура научных революций / Т. Кун. — М.: Прогресс, 1977. — 297 с.
13. Летурно Ш. Социология, основанная на этнографии [пер. с фр.] / Ш. Летурно. — СПб.: Изд-во О.Н. Поповой, 1895. — 287 с.
14. Лосев А. Ф. Философия имени / А. Ф. Лосев. — М.: Изд-во Моск. Ун-та, 1990. — 269 с.
15. Лотман Ю. М. Семиосфера / Ю. М. Лотман. — СПб.: Искусство-СПб, 2004. — 704 с.
16. Морфологія культури : Тезаурус / за ред. В. О. Лозового. — Х.: Право, 2007. — 384 с.
17. Почепцов Г. Г. Теория коммуникации / Г. Г. Почепцов. — М.: Рефл-бук; — К.: Ваклер, 2001. — 656 с.
18. Пролесев С. В. Модерна культура і глобальні трансформації сучасності / С. В. Пролесев, Є.К. Бистрицький, Р. В. Кобець, Р. В. Зимовець // Ідея культури: виклики сучасної цивілізації. — К.: Альтерпрес, 2003. — С. 12–76 (Наук. видання).
19. Чернавский Д. С. О методологических аспектах синергетики / Д. С. Чернавский // Синергетическая парадигма. Нелинейное мышление в науке и искусстве. — М.: Прогресс-Традиция, 2002. — С. 50–66.
20. Шевченко Т. Г. Ну щоб, здавалося, слова / Т. Г. Шевченко // Твори в п'яти томах. Т. 2. Поетичні твори (1847-1861). — К.: Дніпро, 1984. — С. 83–84.
21. Шейко В. М. Культура України в роки незалежності / В. М. Шейко // Культура України : зб. наук. праць / відп. ред. О. Г. Стахевич. — Х.: ХДАК, 2001. — Вип. 8 — С. 4–16.

22. Шиллер Г. Манипуляторы сознанием / Герберт Шиллер ; пер. с англ., науч. ред. Я. Н. Засурский. — М. : Мысль, 1980. — 326 с.
23. Шило О. В. Віртуальна реальність і перспективи реалізму / О. В. Шило // Культура України : зб. наук. пр. / відп. ред. М. В. Дяченко. — Х. : ХДАК, 2002. — Вип. 10. — С. 59–69.
24. Шпенглер О. Человек и техника / О. Шпенглер // Культурология. XX век. — М. : Юрист, 1995. — С. 454–495.
25. Эко У. Записки на полях «Имя Розы» / У. Эко // Иностранная литература (Москва). — 1988. — № 1. — С. 92–403.
26. Prigogine I. The Die Not Cast / I. Prigogine // Futures. Dulletin of the World Futures Studies Federation. — 2000. — Vol. 25. — № 4, January.
27. Jacobson R. Lingvists and Retics / R. Jacobson // Still in Language // R. Jacobson. — Cambridje : University-Press, 1964. — 353 p.

Надійшла до редколегії 21.11.2009 р.

УДК 130.2:172.15

В. М. ДАРЕНСЬКА

ПЕРСПЕКТИВИ ВІДРОДЖЕННЯ ТРАДИЦІЙНОГО НАРОДНОГО МИСТЕЦТВА: КУЛЬТУРОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ

Досліджуються культурологічні аспекти відродження традиційного народного мистецтва в сучасних умовах. Показано, що світоглядно-естетичний досвід народного мистецтва є потужним чинником екзистенційного збагачення, що визначає його актуалізацію для сучасної людини.

Ключові слова: мистецтво, традиція, народна культура, естетичне.

Исследуются культурологические аспекты возрождения традиционного народного искусства в современных условиях. Показано, что мировоззренческо-эстетический опыт народного искусства является мощным фактором экзистенциального обогащения, который определяет его актуализацию для современного человека.

Ключевые слова: искусство, традиция, народная культура, эстетическое.

The author considers the cultural studies aspects of traditional folk's arts revival in this article. Here is demonstrated that world viewing aesthetic experience of folk culture is the powerful factor of existential enrichment.

Key words: arts, tradition, folk culture, aesthetic.

Актуальність теми. Орієнтація на традиційну народну культуру — відмітна ознака сучасного соціокультурного процесу в цілому. Як відомо, в культурі різних народів і країн у XX ст. простежуються дві глобальні тенденції, що перебувають в опозиції одна до одної. Перша з них визначається утворенням певних єдиних еталонів універсальної і наднаціональної культури,